

Daniel Mikulski

architekt krajobrazu
Narodowy Instytut Dziedzictwa
Oddział Terenowy w Poznaniu
Nr ORCID: 0000-0002-7799-8732

landscape architect
National Institute of Cultural Heritage
Regional Office in Poznań
ORCID iD: 0000-0002-7799-8732

Datowanie wielkopolskich siedzib ziemiańskich na podstawie potencjału informacyjnego pruskich ksiąg podatku budynkowego (Gebäudesteuerrollen, Gebäudebücher)

Dating of Landowners' Estates in the Greater Poland Region on the Basis of the Information Potential of Prussian Building Tax Books (Gebäudesteuerrollen, Gebäudebücher)

Abstrakt

Siedziby ziemiańskie odegrały istotną rolę w ukształtowaniu krajobrazu architektonicznego Wielkopolski. Datowanie ich budowy, przebudowy bądź rozbudowy jest stosunkowo trudne. Nierzadko zapisy dotyczące historii obiektu opierają się na sformułowaniach typu: druga połowa XIX wieku, początek XX wieku, lata 20. XX wieku. Interesujący w tym względzie, choć słabo rozpoznany przez badaczy, jest zbiór ksiąg podatku budynkowego (niem. Gebäudesteuerrollen, Gebäudebücher), wchodzący w skład zasobu pruskich materiałów katastralnych. Dokumentacja ta powstała w 1865 roku i zachowała ciągłość przez blisko 80 kolejnych lat. W artykule omówiono znaczenie podatku budynkowego oraz charakterystykę archiwalną zebranej dokumentacji. Celem badań było ustalenie przydatności ksiąg podatku budynkowego do datowania siedzib ziemiańskich. Zagadnienie to rozpoznano dwójako. Identyfikując konstrukcję i metodykę prowadzenia ksiąg, stwierdzono ich wysoki potencjał informacyjny w zakresie możliwości określania czasu i sposobu kształtowania bryły siedzib. Wyniki badań z zebranego materiału źródłowego skonfrontowano zaś z powszechnie przyjętymi datami powstania wielkopolskich siedzib ziemiańskich. W większości przypadków przeprowadzona weryfikacja uzupełniła, doprecyzowała, a niekiedy podważyła dotychczasowy stan wiedzy. Badania przeprowadzono na dokumentacji dotyczącej 68 obszarów dworskich, skupionych na jednym obszarze w centralnej Wielkopolsce.

Słowa kluczowe: dwór, pałac, kataster, kataster budynkowy, datowanie zabytków, Wielkopolska

Abstract

Landowners' estates played an important role in shaping the architectural landscape of the Greater Poland (Wielkopolska) region. Dating their construction, reconstruction, or extension is relatively difficult. Often records concerning the history of the estate are based on phrases such as: the second half of the 19th century, the early 20th century, the 1920s. The collection of building tax books (Gebäudesteuerrollen, Gebäudebücher in German), which is a part of Prussian cadastral materials, is interesting in this respect, although poorly recognised by researchers. These records were created in 1865 and maintained their continuity for nearly 80 consecutive years. This paper discusses the significance of the building tax and the archival characteristics of the documentation collected. The purpose of this research was to determine the usefulness of building tax books for dating landowners' estates. This issue was recognised in two ways. By identifying the construction and methodology of the books, it was found that they had a high informational potential to determine the time and manner of shaping the bodies of residences. The results of research from the collected source material were confronted with the commonly accepted dates of creation of the Greater Poland landowners' estates. In most cases, the conducted verification complemented, clarified and sometimes challenged the existing state of knowledge. The research was carried out on documentation concerning 68 manor areas, concentrated in one area in the central Greater Poland region.

Keywords: manor house, palace, cadastre, building cadastre, dating of historical buildings, Greater Poland

Daniel Mikulski, dr inż. arch. kraj, ur. w 1988 r. w Środzie Wielkopolskiej. W 2012 r. ukończył studia magisterskie na Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu. W roku 2014 podjął studia doktoranckie na tej Uczelni. Laureat konkursów prac dyplomowych – na poziomie wojewódzkim i krajowym – organizowanych przez Towarzystwo Urbanistów Polskich oraz Stowarzyszenie

Daniel Mikulski, Eng. Landscape Architect, PhD, born in 1988 in Środa Wielkopolska. In 2012, he completed his Master's degree at the Faculty of Horticulture and Landscape Architecture at the Poznań University of Life Sciences. In 2014, he began the doctoral studies at the University. Laureate of diploma thesis competitions – at voivodeship and national level – organised by the Society of Polish Town Planners and the Association of

Polskich Architektów Krajobrazu. Autor kilku artykułów naukowych na temat roli i znaczenia siedzib ziemiańskich w krajobrazie Wielkopolski. W kręgu zainteresowań autora pozostają obszary wiejskie, w tym badanie ich tożsamości i aktywna ochrona z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego istotnego dla społeczności lokalnych. Od 2019 r. zatrudniony w Narodowym Instytucie Dziedzictwa, w Oddziale Terenowym w Poznaniu. Prezes Oddziału Wielkopolskiego Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu.

Polish Landscape Architects. Author of several scientific articles on the role and significance of landowners' estates in the landscape of Greater Poland. The author is interested in rural areas, including the study of their identity and active protection with respect to cultural heritage relevant for local communities. Since 2019, employed at the National Institute of Cultural Heritage, Regional Office in Poznań. President of the Greater Poland Branch of the Association of Polish Landscape Architects.